

Berscényjem raspadala je u njemu protuaustrijske stavove i ubrzo su njih dvojica počeli kovati planove o uroti. Urota je bila otkrivena i Rákóczi utamničen u Bečkom Novom Mjestu, ali je odatle uspio pobjeći u Poljsku. U međuvremenu su Habsburgovci počeli prebacivati svoje vojne snage iz Ugarske na Rajnu zbog Rata za španjolsko nasljeđe, što je uzrokovalo stvaranje seljačkih odreda u Ugarskoj koji su napadali manje habsburške garnizone. Po uzoru na ustanike Imra Thökölya i ovi su se prozvali kurucima. Ubrzo su se obratili Rákócziju koji je stao na njihovo čelo. Pred kraj 1703. ustanici su držali većinu Ugarske istočno od Dunava. Ustanak je malo pomalo mijenjao karakter. U početku je to bio seljački ustanak, a sada je Rákóczi sve više nastojao dobiti potporu plemstva kao "političke nacije" bez koje bi se teško moglo nadati kakvom uspjehu. Među plemstvom su pak izbile velike nesuglasice oko skupljanja općeg poreza, a i vojna prednost Habsburgovaca s vremenom je postajala sve očitija i ustanici su morali konačno pokleknuti 1711. Jedan od razloga njihova neuspjeha bilo je i oslanjanje na stranu, francusku pomoć koja se pokazala nedostatnom.

Nakon pojedinačnog izlaganja o apsolutističkim pobunama u istočnoeuropskim zemljama u završnom dijelu poglavlja razmatraju se neke opće karakteristike tih pobuna. Autorov zaključak je da su nakon opće krize domaće istočnoeuropske plemićke elite pobjeđene što je imalo dalekosežne posljedice po Istočnu Europu koja nije uspjela stvoriti vlastite centre moći.

Peto i zadnje poglavlje, "Epilog o prognanicima", bavi se sudbinom ljudi koji su bili na čelu pobuna u Istočnoj Europi i zbog toga su morali pobjeći iz svojih zemalja (Patkul, Mazepa, Leszczyński, Rákóczi, Cantemir).

U prvoj se fazi prognanici pokušavaju ponovno vratiti na vlast u svojim zemljama i među njima prevladava uvjerenje da sve nije izgubljeno. U to vrijeme prognanici se bave intenzivnom propagandom kod stranih vladara želeći se što je više moguće okoristiti ratovima u Europi i međusobnim rivalstvima pojedinih država. Drugu fazu prognaničke djelatnosti naziva autor borbom za opstanak jer glavna preokupacija postaju osobni interesi. Neki su se popeli do najviših položaja u državama kojih su bili gosti, npr. Cantemir. Povremeno su neki od ovih prognanika obnavljali svoju političku djelatnost, međutim to nije donijelo ploda. Zbog potrebe propagande bavili su se i literarnom djelatnošću. Osobito se u tom iskazao Dimitrie Cantemir koji je puno pisao o Osmanlijskom Carstvu: njegovom državnom uređenju, uspjesima i neuspjesima i o načinu kako ga se može pobijediti.

Goran Nikšić

Marčanski zbornik

Zbornik radova sa znanstvenog skupa u povodu 750. obljetnice postojanja Marčane i 100. obljetnice osnutka hrvatske čitaonice, Knjižnica Acta, sv. 1., Koordinacija istarskih ogranaka Matice Hrvatske, Pula 1994., str. 160

U povodu 750. obljetnice prvog pisanog spomenika o postojanju Marčane i 100. obljetnice osnivanja tamošnje hrvatske čitaonice, novoustanovljena općina Marčana, pulski ogranak Matice Hrvatske, pulska Naučna biblioteka i Društvo bibliotekara Istre upriličili su 18.IV.1993. godine znanstveni skup. Predavanja izlagača skupa objavljena su kao prvi svezak edicije Acta, koju je pokrenula Koordinacija istarskih ogranaka Matice Hrvatske.

U uvodnom dijelu Zbornika nalaze se sadržaj (5.), program znanstvenog skupa (7.) te predgovor uredništva (9.-10.).

Prvi prilog Zbornika rad je K. Buršić-Matijašić i R. Matijašića (*Iz najranije prošlosti Marčane*, 13.-18.). Na osnovi arheoloških istraživanja utvrđuju se prvi tragovi ljudskog postojanja na području današnje Marčane (2.000 god. prije Krista). Najviše tragova iz najranijeg doba pripada rimskom razdoblju (rustične vile, antička keramika, novac i dr.).

U radu *Predromanički plutej iz Marčane* (19.-23.) Ž. Ujčić se bavi plutejom predromaničke oltarne pregrade. Usporedbom s istovrsnim spomenicima "marčanskog tipa" na Jadranu autor iznosi osnovne značajke pluteja i datira ga od VIII. do XI. st.

Razmatrajući *Kršćanstvo kroz povijest Marčane* (25.-30.) I. Štoković ukazuje na povezanost crkve u Marčani s Mutvoranom, nastanak marčanskih crkava, glagoljske zapise te, na osnovi službenih protokola, ulogu crkve u svakodnevnom životu marčanskog puka u XIX. i XX. st.

Iznoseći *Prilog istraživanju tradicije štovanja Majke Božje Trsatske - Loretske i hodočašćenja k njoj iz Istre (neka svjedočanstva iz Marčane)* O. Krnjak (31.-35.) uka-

zuje na tradiciju marčanskih hodočašća u marijansko svetište na Trsatu. O tome danas svjedoče sačuvane medaljice s likom Gospe Trsatske i Loretske iz grobova crkve sv. Petra i Pavla u Marčani.

Barokni oltar u crkvi sv. Antuna Padovanskog iz Marčane (37.-41.) predmet je rada Lj. Širec. Autorica ukazuje na stilske značajke marčanskog "zlatnog oltara", manirističke izvedbe krajem XVII. st., koja se, kao i cjelokupna predgradnja crkve, negativno odrazilo na izgled crkve koja je time izgubila izvorna obilježja.

U radu *Mletačka stoljeća Marčane* (43.-48.) M. Bertoša je na osnovi sačuvanih arhivskih vrela ukazao da je razvoj Marčane moguće pratiti tek fragmentarno, osobito od njegova ponovnog oživljavanja u drugoj polovici XVI. st. Kontinuitet naseljenosti upućuje na stabilnu demografsku strukturu. Po etničkom sastavu selo je hrvatsko i ubraja se u jednu od najvitalnijih južnoistarskih aglomeracija koje je na ovom prostoru odigralo značajnu ulogu, posebice tijekom postmletačkih promjena u XIX. i XX. st.

Prilogom *Preporodna svjetla Marčanske "Čitalnice"* B. Crljenka (49.-51.) prikazan je osnutak katoličkog "Društva za čitanje, poduku i ćudoredan život sv. Josipa", koje je 1902. preimenovano u "Čitaonicu". Ukazano je na njene brojne kulturne i prosvjetne aktivnosti i značaj u preporodnom pokretu Istre.

Radom *U povodu 130. obljetnice osnovne škole u Marčani. Škola u Marčani od 1863. do 1870. godine* T. Crnobori (53.-62.) prikazuje povijesni razvoj škole, iznosi statističke podatke o broju učenika, opisuje program nastave, udžbenike i školska pomagala, posebice se zadržavajući na problemu jezika u nastavi.

Matične knjige Marčane. Nezamjenjiv izvor za povijest Marčane predstavlja J. Jelinčić (63.-66.). Iako se matice za Marčanu čuvaju na više mjesta (Marčana, Pula, Krnica), njihovi najstariji zapisi sežu u XVII. st. te su važan izvor za proučavanje demografskog i općeg društvenog razvitka Marčane.

Opsežnim radom *Neki aspekti iz života Marčanaca između dva svjetska rata (1918-1943. godine)* H. Buršić (67.-92.) predstavlja značajke političkog, gospodarskog i društvenog razvoja Marčane. Ukazno je na izgnanstvo žitelja 1915.-17. god. u Madžarsku, Moravsku i Češku, problem obnove opustošene zemlje, talijanizaciju i političke progone, udio Marčanaca u antifašističkoj borbi te opća društvena i demografska kretanja od 1918. do 1945. godine.

Marčana i Marčanci na raskrižju između tradicionalnog i modernog doba tema je rada N. Šetića (93.-102.). Na osnovi literature i onodobnog tiska ("Naša sloga") prikazane su gospodarske i socijalne prilike u Marčani i okružju u posljednja tri desetljeća XIX. st. i položaj Marčane u središnjoj fazi hrvatskog narodnog preporoda. U prilogu su objavljeni napisi iz "Naše sloge", koji izravno zadiru u marčansku stvarnost na prjelazu u XX. st.

Radom *Toponimija katastarske općine Marčana* V. Božac (103.-122.) na osnovi starih zemljovida, vojnih topografskih karata, katastarskih mapa, suvremenih popisa toponima i terenskih ispitivanja donosi (abecednim redom) njihov pregled i kratko tumačenje te prilaže pripadajuću topografsku kartu.

Osnovne značajke marčanskog lokalnog govora razmatra R. Ujčić (123.-128.). Ističe njihovu pripadnost jezičnom sklopu "ikavsko čakavskog tipa jugozapadne Istre" i donosi pregled nekih štokavskih i čakaviziranih, bivših štokavskih osobina govora.

U radu *Etimologijski rječnik romanizama u slavenskim govorima Istre: jugozapadna Istra - Marčana i okolica (ma-)* G. Filipi (129.-138.) iznosi romanizme s početkom "ma-", objašnjavajući jezično podrijetlo i svojstvo svakog primjera.

U prilogu *Marčana između razdoblja prošlog i budućeg (gospodarski aspekt)* M. Kopal (139.-144.) obrađuje sadašnja opća obilježja Marčane, stupanj razvoja i smjernice gospodarske perspektive u budućnosti (razvojni preduvjeti i projekti).

P. Strčić u *Prilogu za životopis dr. Eduarda Čalića* (145.-157.) predstavlja životni put i znanstveno djelovanje ovog istaknutog povjesničara podrijetlom iz Marčane; donosi popis Čalićevih knjiga te osnovnu literaturu o njegovim djelima.

Zbornik završava prikazom G. Filipija drugog izdanja zbirke poezije Marčanca Janka Crljenca *Garofula u cvitu* (159.-160.).

Marčanski zbornik vrijedan je izdavački pothvat Koordinacije istarskih ogranaka Matice Hrvatske. Nastojanje da se interdisciplinarnim pristupom i priložima brojnih autora predstavi prošlost, kulturna baština i sadašnjost jedne istarske općine poticajan je primjer za sličnu obradu i publiciranje zbornika i o drugim gradovima i naseljima Istre.

Lovorka Čoralić

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

29

ZAGREB

1996.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Ivana Lučića 3

tel.: 385 (0)1 6120 150 fax: 385 (0)1 6156 879
385 (0)1 6170 685

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Stipe BOTICA

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
ENGLISKI JEZIK:**
Nikolina JOVANOVIĆ

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u veljači 1997. godine